

TÜRKİYE ANAYASASINI ARIYOR

Çeyrek yüzyıllık Türkiye Cumhuriyeti bu kısa süreye 4 anayasa sığdırabilmiş ender cumhuriyetlerden biri ve şu anda görünen, bir süre daha bu konuyla ilgili tartışmaların süreceği. Çünkü daha anayasal düzenimiz, 'anayasa' sözcüğünün anlattığı kavram ve kuralların anlaşılıp kurumsallaştığı ve bunun "anayasa kültürü" oluşturduğu düzeylere ulaşamadı. Demokrasi ve anayasa geleneğinin bunca yıldır sindirilememesinin önemli toplumsal, tarihsel ve politik nedenleri var. Anayasa, toplumumuz tarafından -hala daha- uzman siyasal seçkinlerin hazırladığı metinler olarak biliniyor. 'Çok zor anlaşılır metinler oldukları' yolunda oluşmuş toplumsal tabuya bu konuda fikir bildiren bazı aydınların -anayasayı okumadan- geliştirdikleri 'anayasaya muhalefet jargonu' eklenince yukarıdaki yargının nasıl oluştuğunu anlamak kolay.

Taha Parla'nın İletişim Yayınları'nda çıkan "Türkiye'de Anayasalar" adlı kitapçığı Türkiye'nin bu konuda yaşadığı 70 yıllık tecrübeyi özetliyor. T.C.'nin anayasa serüveni 1921 Anayasası ile başladı. Ağırılık olarak sürdürülen Kurtuluş Savaşı'nın sonrasında oluşturulacak cumhuriyetin varlığını vurgulayan maddelerden oluşan bu anayasayı yine T.B.M.M. tarafından hazırlanan 1924 Anayasası izliyordu. Tek parti döneminin koşullarıyla oluşan bu anayasa metninin 2. maddesi, C.H.P.'nin siyasal ideolojisini özetleyen 6 Ok'u vurgulayarak "parti«devlet" formülünü işliyordu.

Uzun bir süre bu anayasa -37'deki çeşitli değişiklikleri saymazsak- ile yönetilen Türkiye, döneminin değişen koşullarıyla -Parla'nın deyişiyle hafif romantik- 1961 Anayasası'nı hazırlamak zorunda kalıyordu. Başlangıç bölümünde yer alan 'bir askeri cunta ile milletin iradesi ve eylemini özdeşleştiren' kurgusuyla 61 Anayasası, askeri darbeleri meşrulaştırmanın ötesinde bu tür anayasalara örnek oluşturuyordu.

1961'i tümüyle reddetmek mümkün değil. Koruyucu ve geliştirici özgürlükler rejimiyle, sivil yargının bağımsızlığına ve yargısal denetimine dayanan hukuk devleti anlayışıyla, kesinlikle 1982'den üstün bir anayasa' diyor Parla. 1921 ve 1924 Anayasalarının devlet

yapısını sivilleştirme ve yasamanın üstünlüğünü kabul ettirme çabaları sonraki anayasalarda yerini devlet yapısını militarize etmeye bırakıyordu.

1982 Anayasası ise 'ülkenin bir bölücü ve yıkıcı iç savaştan' kurtarılmasını gerçekleştirdiğini iddia eden düşüncenin hazırladığı -Parla'nın deyişiyle düpedüz metafizik ve teolojik- bir metindir. 61'de temsil yeteneği pek olmayan 'Temsilciler Meclisi'ne hazırlatılıp Milli Birlik Komitesi'nce son şekli verilen metin, 82'de Danışma Meclisi ve Milli Güvenlik Konseyi formülasyonu ile hazırlanmıştır. Başlangıç bölümünden hazırlanış sürecine dek pek çok benzer yönü olan -ideolojik ayrılıklardan oluşan bazı farklılıklara rağmen- bu son iki anayasa, millet yerine demokrasiyi onlar adına koruyan ve kollayan askeri cuntaların -başka deyişle parçaların parçalarının- hazırlayıp millete -bütüne- onaylattıkları metinler olmanın ötesine gidemediler.

Solun 1961'in, sağın ise 1982'nin sözcülüğünü yaptığı ve bugün hâlâ daha sürdürülen 'hangisi daha iyi?' tartışmalarına verilecek en geçerli yanıt 'hiçbiri' gözüküyor. Gerek hazırlanışları, gerekse askeri bürokrasiyi devlet içinde güçlendirmeleriyle bu iki anayasa 20. yüzyılın ikinci yarısında varlık sebebini yitirmiş itihatçı geleneği canlandırıp meşruluk kazandırdılar sadece.

Anayasa değişiklikleri veya yeni anayasa hazırlanması hakkında yoğunlaşan siyasal gündemimizi -bu sefer zamanında- yakalayabilmek için herkesin kendini yöneten ve çoklukla "basitliğinden" okunamayan bu metinleri öğrenmesinin ve siyasi geçmişimizi bir de anayasalar cephesinden izlemesinin zamanı geldi. Anayasanın bir avuç hukukçu, politikacı ve askere bırakılamayacak kadar önemli ve günlük yaşamla doğrudan ilgili bir konu olduğunu, seçilmiş klişeler yardımıyla okunmuş ve bilinir gibi yapılacak bir kitap ya da gerek gördükçe herhangi bir maddesine bakılacak bir başvuru kaynağı olmadığını, bir ülkedeki siyasal ve hukuksal durumun esasını anlamak ve parçaları hakkında bile konuşabilmek için herkesin en az bir kez baştan sona okuması zorunlu bir kavram olduğunu anlamak için bu kitapçık iyi bir ilk okuma örneği.

Türkiye'de
Anayasalar

Taha PARLA

İletişim Yayınları/Cep
Universitesi / 8

1991/İstanbul/137 s.
/ 8.000. TL

Lütfi VAROĞLU